

VYČERPÁVAJÍ AKTUÁLNÍ ENTITY VŠECHNY MOŽNÉ OBJEKTY?

Radim Bělohrad

DO ACTUAL ENTITIES EXHAUST ALL POSSIBLE OBJECTS?

This essay presents a comparison of modal theories with flexible and constant domain of individuals. What's called the *simplest quantified modal logic* represents the latter type. However, it has some controversial consequences: the fact that all objects of discourse exist necessarily, and the fact that to every merely possible object there corresponds an actual one. These drawbacks are eliminated by the *Kripke models*, which postulate possible worlds with a flexible domain of objects. Proponents of *TIL* return to the theory with the constant domain and attempt to elucidate what mistakes lead Kripke's followers to endorsement of models with the flexible domain, and explain-away the alleged problems of the constant domain. This work aims at clarifying the character of the attitude of *TIL* proponents and showing that the arguments for accepting the constant domain they provide are not completely satisfactory due to the role proper names play in their theory.

Téma této práce spadá do oblasti filozofického bádání, která bývá v analytické filozofii často nazývána modální metafyzika. Přestože kořeny této problematiky sahají patrně až k Aristotelovi a některé soudobé otázky se podrobně řešily již v období středověké filozofie, skutečný rozkvět modální metafyziky v soudobé filozofii začal až v 60. letech 20. století. Tehdy totiž vznikly první práce zabývající se sémantickou interpretací modálních logik, které s sebou samozřejmě přinesly také otázky po ontologickém statutu entit, které se v těchto interpretacích objevují.¹ Takových otázek se od publikace těchto sémantických prací vynořilo nepřehledné množství; jen namátkou bychom mohli vybrat problémy jako je ontologický status možných světů, identita individuí v možných světech, charakter modálních vlastností, apod.

¹ Původní stati v této oblasti je Kripke (1963). Téměř současně vytvořil podobnou koncepci interpretace modální logiky Hintikka (1963).

V této práci bych rád nastolil otázku, o které se, pokud je mi známo, v modálně-metafyzických statích až na výjimky nediskutuje, popřípadě je v nich obsažena pouze implicitně. Tuto otázku bychom mohli předběžně formulovat jako dotaz po tom, *zda vše, co existuje, vyčerpává to, co (by) mohlo existovat*². Jak uvidíme, tato otázka bude vyžadovat pečlivé zpřesnění, aby s ní bylo vůbec možno pracovat. Po tomto zpřesnění bude také zřejmé, že nejde o otázku jednu, ale o celý komplex vzájemně provázaných problémů týkajících se povahy metafyzického individua, existence, vlastních jmen a empirických vlastností.

Domnívám se, že důvod, proč tato otázka až na výjimky není, na rozdíl od výše uvedených témat, explicitně formulována a řešena v soudobé literatuře, je, že značná většina modálních metafyziků se domnívá, že odpověď na ni je záporná a tak samozřejmá, že nemá příliš cenu se jí do hloubky zabývat. Přes tuto skutečnost se objevují také hlasy, které na tuto otázku odpovídají kladně, a koncepce, ze kterých vyplývá, že aktualita v jistém smyslu vyčerpává modalitu. Rád bych se v této práci pokusil explicitně formulovat tento problém a postihnout pokud možno jeho různé dimenze.

I. Nejjednodušší predikátová modální logika

V této části bude představen jistý model modality, který představuje sémantická interpretace tzv. nejjednodušší predikátové modální logiky. Uvádíme jej zde proto, neboť právě na něm bude možno přesně formulovat stěžejní otázku této práce a srovnat s ním alternativní koncepcce.

Nejjednodušší systém predikátové modální logiky (NPML) vznikne kombinací predikátové logiky prvního řádu (s identitou) a modálního operátoru \Box včetně definice dobře utvořené formule a axiomů, které vymezují použití tohoto operátoru. Jazyk NPML bude obsahovat všechny prvky jazyka predikátové logiky: proměnné, konstanty, predikátové symboly, běžné logické spojky, kvantifikátory, symbol identity, ovšem navíc bude obsahovat jeden logický symbol: \Box . Definice dobře utvořené formule predikátové logiky bude doplněna tak, aby platilo: je-li ϕ dobře utvořená formule, pak $\Box\phi$ je dobře utvořená formule. Dále je nutno doplnit, že formule $\Box\phi$ je zkratkou za formuli $\sim\Box\sim\phi$. Axiomatický systém NPML vznikne, když k výrokovým axiomům, axiomům substituce, axiomům rovnosti a axiomu kvantifikátoru predikátové logiky přidáme tři modální axiomy:

²Prozatím bych rád chápal výraz „existuje“ tak neutrálně, jak je to jen možné. Nejlépe v jeho předteoretickém, každodenním smyslu.

K axiom: $\Box (\varphi \supset \psi) \supset (\Box \varphi \supset \Box \psi)$.

T axiom: $\Box \varphi \supset \varphi$.

SS axiom: $\Diamond \varphi \supset \Box \Diamond \varphi$.

Speciálně nás bude zajímat sémantická interpretace NPML. Tu tvoří uspořádaná čtveřice $\mathbf{I} = (\mathbf{W}, \mathbf{w}_\alpha, \mathbf{D}, \mathbf{V})$, kde \mathbf{W} je neprázdna množina možných světů, \mathbf{w}_α je aktuální svět, \mathbf{D} je neprázdna množina individui a \mathbf{V} je funkce valuační, která přiřazuje konstantám prvky \mathbf{D} a n -árním predikátům funkce z možných světů do uspořádaných n -tic na \mathbf{D} . Ohodnocení proměnných zabezpečuje jakákoli funkce \mathbf{f} , která přiřazuje každé proměnné některý prvek \mathbf{D} . Denotace termu t v interpretaci \mathbf{I} při ohodnocení \mathbf{f} ($\mathbf{d}_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$) je definována takto: pokud t je konstanta, pak $\mathbf{d}_{\mathbf{I},\mathbf{f}}(t)$ je $\mathbf{V}(t)$, pokud t je proměnná, pak $\mathbf{d}_{\mathbf{I},\mathbf{f}}(t)$ je $\mathbf{f}(t)$.

Z definice pravdivosti formulí ve světě w vybíráme pouze ty podstatné pro náš případ: $P^n t_1, \dots, t_n$ je pravdivá v interpretaci \mathbf{I} při ohodnocení \mathbf{f} ve světě w (pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w) iff $\langle \mathbf{d}_{\mathbf{I},\mathbf{f}}(t_1), \dots, \mathbf{d}_{\mathbf{I},\mathbf{f}}(t_n) \rangle \in [\mathbf{V}(P^n)](w)$. Formule $\exists x \varphi$ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w iff platí pro alespoň jednu funkci $\mathbf{f}'(y)$, kde $\mathbf{f}(y) = \mathbf{f}'(y)$ a přitom $y \neq x$, že φ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w . Formule $(x)\varphi$ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w iff platí pro jakoukoli funkci $\mathbf{f}'(y)$, kde $\mathbf{f}(y) = \mathbf{f}'(y)$ a přitom $y \neq x$, že φ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w . Formule $\Box \varphi$ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w iff pro každé w' platí, že φ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w' . Formule $\Diamond \varphi$ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w iff pro alespoň jedno w' platí, že φ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ ve w' . Definice pravdivosti formulí obsahujících běžné logické spojky jsou známy z predikátové logiky. Formule φ je pravdivá v interpretaci \mathbf{I} ve světě w iff φ je pravdivá $_{\mathbf{I},\mathbf{f}}$ pro každé \mathbf{f} . Formule φ je pravdivá v interpretaci \mathbf{I} iff φ je pravdivá v interpretaci \mathbf{I} ve \mathbf{w}_α . Formule φ je logicky pravdivá iff φ je pravdivá v interpretaci \mathbf{I} pro všechny interpretace \mathbf{I} .

II. Kontroverzní důsledky NPML

Z předcházejícího materiálu si lze udělat uspokojivou představu o tom, k jakým entitám je NPML ontologicky vázána. NPML má celou řadu zajímavých důsledků, z nichž pro naše zkoumání má stěžejní význam tato formule:

$$\text{BF: } \Diamond \exists x \varphi \supset \exists x \Diamond \varphi^3$$

³ (BF) má ve skutečnosti formu $(x) \Box \varphi \supset \Box (x)\varphi$. Výše uvedená formule je ekvivalentní formulací, která lépe poslouží našim účelům.

Tato formule bývá v modální logice nazývána *Barcan formule* (BF). Je snadné ukázat, že BF je logicky platnou formulí NPML. Provedeme důkaz sporem. Předpokládejme, že platí antecedent BF a zároveň neplatí konsekvent, kde $\varphi = Fx$. Zkonstruujeme tedy libovolnou interpretaci **I**, ve které bude platit antecedent BF: **I** = (**W**, w_α , **D**, **V**), kde **W** = { w_α, v }, **D** = {a, b}, **V**(F, w_α) = { \emptyset }, **V**(F, v) = {a}. Pro přehlednost tuto interpretaci uvedeme ještě v následujícím diagramu:

W	w_α	v
D	{a, b}	{a, b}
F	{ \emptyset }	{a}

Tento model potvrzuje platnost formule $\exists x Fx$, neboť existuje takový možný svět, jmenovitě v , ve kterém existuje takové individuum, jmenovitě a , které je v extenzi predikátu F ve v . Na první pohled je zřejmé, že v takovém modelu zároveň není možné, aby neplatil konsekvent BF. Neplatí-li konsekvent BF, pak platí $\neg \exists x \Diamond Fx$, což říká, že aktuálně neexistuje takové individuum, které by v alespoň jednom možném světě bylo v extenzi predikátu F . V našem modelu ovšem takové individuum existuje, jmenovitě a , neboť se nachází v doméně **D** světa w_α , a zároveň ve světě v spadá do extenze predikátu F . Čili platí navzdory předpokladu důkazu sporem, že existuje takové individuum, které je potenciálně F : $\exists x \Diamond Fx$.

Dalším důležitým teorémem NPML je

$$NE: (x) \Box \exists y = x.$$

Opět je snadné ukázat, že i tato formule je logicky platnou formulí NPML. Mějme libovolnou interpretaci, například interpretaci z našeho důkazu logické platnosti BF: **I** = (**W**, w_α , **D**, **V**), kde **W** = { w_α, v }, **D** = {a, b}, **V**(F, w_α) = { \emptyset }, **V**(F, v) = {a}. A opět v názornější formě:

W	w_α	v
D	{a, b}	{a, b}
F	{ \emptyset }	{a}

Z uvedeného diagramu je zřejmé, že vezmeme-li libovolné individuum v v doméně aktuálního světa, tak jak vyžaduje univerzální kvantifikátor v NE, pak platí, že v doméně světa v existuje nějaké individuum, které je s tímto aktuálním individuem identické. Pravdivost NE je důsledkem triviální skutečnosti, totiž že množina **D** je společná pro všechny možné světy v dané interpretaci.

Z diachronního hlediska stojí v počátcích sémantiky modální logiky právě NPML. Její variantu zastávala a obhajovala například právě další průkopnice sémantických úvah v modální logice Ruth Barcan Marcus⁴ NPML byla však velmi záhy podrobena kritice, která se týkala právě výše uvedených teorémů.

Zamyslíme-li se nad BF, pak je zřejmé, že tato formule říká, že jestliže platí, že by mohl existovat nějaký objekt s nějakou vlastností F, pak také platí, že existuje aktuálně objekt, který by tuto vlastnost mohl mít. V některých případech takovému myšlenkovému postupu nelze nic namítat. Asi by málokdo popřel, že není problém doplnit mé kolo o několik převodů, aniž by to nutně znamenalo, že se to kolo stane jiným kolem. Potom platí, že jestliže jsem mohl mít kolo s dvaceti čtyřmi převody, pak moje současné kolo mohlo mít dvacet čtyři převodů. Ovšem některé jiné příklady nasvědčují spíše tomu, že takové uvažování se nemůže stát obecným pravidlem. Předpokládejme, že jsem býval mohl mít sestru, ač aktuálně mám bratra. Z BF v takovém případě vyplývá, že některý aktuální objekt býval mohl být moje sestra. Je možné tvrdit, že například můj aktuální bratr, popřípadě některý jiný blízký příbuzný, býval mohl být mojí sestrou. Ovšem taková odpověď se již nezdá tak bezproblémová, jako tomu bylo v případě mého kola. Dokonce jistá skupina filozofů proti této možnosti otevřeně vystoupila s argumentem, že biologický původ je nutnou (esenciální) vlastností živých organismů, tudíž organismy s odlišným původem by dost dobře nemohly být mojí sestrou. Není nutné, abychom v tomto konkrétním problému zaujímali jedno z možných stanovisek. Cílem je spíše poukázat, že pokud se týká našich intuic, pak BF má jisté instance, které by ne všichni za intuitivní považovali. Toto tvrzení by mohl podpořit ještě jiný příklad. Představme si, že jsem místo výrazu „Toto tvrzení“ v předechozí větě mohl napsat například výraz „Tuto myšlenku“. Kdybych tak byl učinil, pak by existoval objekt, který ve skutečnosti neexistuje, totiž fyzické zřetězení znaků „Tuto myšlenku“. Podle BF by ale platilo, že některý aktuální objekt býval mohl být tímto objektem, kdybych jej býval napsal. Je však obtížné si myslet, že tímto výrazem by mohl být nějaký jiný aktuální objekt, například výraz „Toto tvrzení“, který jsem ve skutečnosti napsal, nebo hrnek na mém psacím stole. V případě mého hrnku je obtížné věřit, že by se kdy mohl stát výrazem jazyka. V případě výrazu „Toto tvrzení“ je také nemožné, že by býval mohl být výrazem „Tato myšlenka“, neboť ve skutečnosti jde o výskyt výrazu, který je spoluurčen svou lokalizací v prostoru

⁴ Systém s jedním univerzem navrhuje již ve svém článku Barcan Marcus (1961). Jeho obhajobu lze nalézt také v Barcan Marcus (1985/86). Obě stati jsou přetištěny v Barcan Marcus (1993).

a čase, tudíž by se nemohl stát výskytem s jinými časoprostorovými souřadnicemi.

Existuje ještě jiný způsob argumentace proti BF. Nemusíme vymýšlet příklady možných objektů a zkoumat do jaké míry by bylo možno nalézt aktuální objekty, které by jimi mohly být. Lze položit otázku, proč by *nutně* každému objektu, který si vymyslíme, měl odpovídat nějaký aktuální objekt. Jak se zdá, nic nám nebrání myslet si takový možný objekt, který je zcela odlišný od jakéhokoli aktuálního objektu. Co je logicky sporného na tom, když budeme uvažovat například potenciální organismus takový, že žádný aktuální objekt jím nemůže být? Zdá se, že nic. Ovšem přijetím BF máme dvě možnosti, jak na tuto hypotézu reagovat. V jednom případě jsme nuceni takovou myšlenku odmítnout jako spornou a tvrdit, že prostě není možné, aby existoval objekt odlišný od všech aktuálních objektů. Ve druhém případě je nutné se uchýlit k tzv. *possibilismu* a tvrdit, že onen potenciální organismus je skutečný objekt, který je možno kvantifikovat standardně definovanými kvantifikátory, nicméně zároveň tento objekt není identický s ničím aktuálním. To znamená, že jde o *existující neaktuální objekt – possible*. A z výsledku debaty mezi Russellem a Meinongem je zřejmé, že dějiny soudobé metafyziky takovým objektům nejsou nakloněny.⁵ Žádná z těchto reakcí tedy nevede k uspokojivému výsledku. Explicitně lze tedy tuto námitku proti BF formulovat takto: BF je v rozporu s tvrzením, že *by mohl existovat objekt odlišný od všech aktuálních objektů*.

Tyto příklady nám s různou mírou přesvědčivosti naznačují, že princip, podle kterého jsou všechny možné objekty pouze aktuální objekty „v převleku“, není nosný a měl by být pokud možno eliminován.

Druhá výše zmíněná logicky platná formule NPML, tedy NE (jde o zkratku výrazu „nutná existence“), vyjadřuje druhou stránku toho, co tvrdí BF. Zatímco BF, jak jsme viděli, tvrdí, že každý myslitelný objekt je ve skutečnosti aktuální, NE říká, že každý aktuální objekt je identický s některým objektem v každém možném světě. To jednoduše znamená, že každý aktuální objekt existuje v každém možném světě, a zbavíme-li se slangu modální logiky, pak dostaneme tvrzení, že každý objekt existuje *nutně*. A pokud budeme za objekty, kterých se týká modální logika, považovat běžné věci a předměty, jako je hrnek na čaj nebo kámen, pak dostaneme zcela jistě absurdní myšlenku, že např. hrnek na mém stole nemohl neexistovat, že tady vždy byl, že nebude nikdy zničen, apod. Běžné předměty se nám stávají v

⁵ Klasickou kritiku *possibilismu* představuje například Quine (1948). Dále např. Barcan Marcus, (1985/86).

modální logice vybavené NE nutně existujícími entitami. V tomto smyslu kritizoval MPML například Arthur Prior, když tvrdil, že modální logika je prochnuta mýtem, že všechno existuje nutně.⁶ Tyto absurdity naznačují, že principům jako NE bychom se také měli pokud možno vyhnout.

Nyní je vhodné místo pro to, abychom upřesnili naši předteoreticky formulovanou otázku v úvodu. NPML, pokud by měla reprezentovat způsob, jak smýšlíme o možnosti a nutnosti, je díky Barcan formulí vázána k tomu, že každý myslitelný (možný) objekt, je aktuální. Z toho vyplývá, že by potenciálně nemohl existovat žádný jiný objekt, než ty, které existují. Naopak díky NE je NPML vázána k tomu, že každý aktuální objekt existuje nutně, tedy není možné, aby neexistoval. Z Barcan formule a NE dohromady vyplývá, že aktuální objekty jsou právě všechny potenciální objekty. V tomto smyslu lze tvrdit v duchu naší původní otázky, že vše, co existuje, vyčerpává to, co by existovat mohlo.

III. Kripkovský model

Viděli jsme, že NPML má skutečně důsledky, které nám dovolují tvrdit, že tento formální systém ne zcela věrně reflektuje naše předteoretické představy o možnosti a nutnosti, ač byl právě pro jejich formalizaci a systematizaci zaveden. Z toho důvodu se velmi záhy po vzniku takových pokusů interpretovat modální logiku objevily tendence opravit sémantiku modální logiky tak, aby nevedla k výše uvedeným důsledkům a odpovídala našim intuicím. Stěžejní impuls přišel ze strany skupiny filozofů, pro které se ujal jméno *aktualisté*. Mezi hlavní představitele tohoto směru v rámci modální metafyziky patří Robert Adams – původce termínu *aktualismus*, Alvin Plantinga a Robert Stalnaker. Aktualisté ovšem navázali, a to z velké části kriticky, na první krok, který v tomto směru učinil Saul Kripke.⁷

Kripke vybudoval takovou sémantickou interpretaci modální logiky, ve které BF ani NE nejsou logicky platnými formulemi, a axiomatický systém NPML upravil tak, aby tyto formule nebylo možno odvodit. Zatímco úpravy v axiomatizaci NPML jsou poměrně drastické a většinou nenašly u modálních logiků pochopení⁸, změny v sémantické interpretaci, kterými se zde nadále budeme zabývat, se ukázaly jako plodné a provokativní.

⁶ Prior (1957).

⁷ Kripke (1963).

⁸ Viz například Linsky, Zalta (1994) nebo Menzel (2000).

Kripkovou hlavní změnou v interpretaci NPML bylo, že přidal do této interpretace funkci d , která přebírá roli domény D . Kripkovský model modální logiky, kterou budeme nazývat KML, má tedy následující podobu: $I = (W, w_a, D, d, V)$. Zatímco ostatní prvky jsou zachovány, takže se tato interpretace skládá po řadě z množiny možných světů, aktuálního světa, množiny individuí a funkce ohodnocení konstant a predikátů, d je definována jako funkce, která každému prvku množiny W přiřazuje libovolnou podmnožinu množiny D – jeho vlastní doménu individuí, $d(w)$. Zároveň D je sjednocením všech $d(w)$. Ruku v ruce s touto změnou jde také změna v pravdivostním ohodnocení kvantifikovaných formulí: Formule $\exists xFx$ je *pravdivá* _{I, f} ve w iff platí pro alespoň jedno individuum i v $d(w)$, že formule Fx je *pravdivá* _{$I, f(x, i)$} ve w , kde $f[x, i]$ je f , jestliže $f(x) = i$, a jinak je stejná jako f až na to, že přiřazuje proměnné x místo $f(x)$ individuum i . Formule $(x)Fx$ je *pravdivá* _{$I, f(x, i)$} ve w , kde $f[x, i]$ je f , jestliže $f(x) = i$, a jinak je stejná jako f až na to, že přiřazuje proměnné x místo $f(x)$ individuum i . Méně formálně řečeno, formule $\exists xFx$ je pravdivá ve světě w v interpretaci I při ohodnocení f tehdy a jen tehdy, když alespoň jedno individuum, které existuje ve w , je členem extenze predikátu F ve světě w . Formule $(x)Fx$ je pravdivá ve světě w v interpretaci I při ohodnocení f tehdy a jen tehdy, když je tomu tak pro všechna individua existující ve w .

Z metafyzického pohledu je zřejmé, že Kripke svou sémantickou interpretaci dosáhl toho, že každý možný svět je vybaven svou vlastní třídou individuí. Tento krok respektuje intuici, že v různých možných světech se mohou nacházet různé objekty. Je snadné ukázat, že v takových modelech, kde je jedna doména individuí D nahrazena jednotlivými doménami $d(w)$, které se od sebe mohou vzájemně lišit, BF a NE neplatí. Nejprve model, který činí BF logicky neplatnou: $I = (W, w_a, D, d, V)$, kde $W = \{w_a, v\}$, $D = \{a, b, c\}$, $d(w_a) = \{a\}$, $d(v) = \{b, c\}$, $V(F, w_a) = \{\emptyset\}$, $V(F, v) = \{b\}$. V diagramu:

W	w_a	v
d	$\{a\}$	$\{b, c\}$
F	$\{\emptyset\}$	$\{b\}$

V tomto modelu platí antecedent BF $\exists xFx$, protože existuje takový možný svět, jmenovitě v , v jehož doméně $d(v)$ je takové individuum, jmenovitě b , které je v tomto světě prvkem extenze predikátu F . Zároveň neplatí konsekvent BF $\exists x\Box Fx$, neboť v doméně aktuálního světa $d(w_a)$ se nenalézá žádné

individuuum, které by v některém možném světě bylo prvkem extenze predikátu F . Z toho vyplývá, že BF není logicky platnou formulí KML.

Stejný model nám ukazuje, že ani NE není logicky platnou formulí KML. V doméně aktuálního světa $\mathbf{d}(w_a)$ se totiž nachází individuuum a , které není v doméně $\mathbf{d}(v)$. Pak tedy nemůže platit, že pro každé aktuální individuuum existuje v každém možném světě nějaké individuuum, se kterým je identické. Individuum a není ve světě v identické s žádným individuuum.

Metafyzické důsledky kripkovského modelu lze shrnout následující tezí: Podle KML jsou všechny konkrétní objekty *nahodilé*. Za jiných okolností by bývaly mohly existovat objekty jiné a všechny objekty, které aktuálně existují, bývaly existovat nemusely. V tomto smyslu odpovídá KML záporně na naši předteoretickou otázku. Aktualita nevyčerpává sféru možného.

IV. Model obsažený v TIL

Zdá se, že další vývoj modální metafyziky se ubíral cestou, která spíše dává za pravdu kripkovskému modelu. Práce aktualistů jsou většinou zaměřeny na vypilování nedostatků kripkovského modelu, jako například odstranění ontologických závazků k *possibilibiis* v metajazyce KML, ale všechny respektují intuici, že mohly existovat zcela odlišné objekty a že aktuální objekty existovat nemusely. Ovšem i přes tento „trend“ v modální metafyzice, se objevily také koncepcce, které se vrací k původnímu modelu modalit, tak jak je prezentuje NPML. Ve zcela nové podobě se k němu vrací například E. Zalta a B. Linsky, kteří navrhuji interpretaci NPML, která je, podle jejich tvrzení, zcela v souladu s aktualistickými modálními intuicemi.⁹ Ovšem také, a to je pro nám blízké filozofické okruhy mnohem důležitější, je původní model součástí koncepcce hojně diskutované na našich katedrách – transparentní intenzionální logiky P. Tichého a P. Materny. Především touto koncepcí se budeme v další části práce zabývat. Dosud jsme prezentovali některé argumenty pro tvrzení, že kripkovský model modální logiky odpovídá lépe (i když netvrdíme, že je úplně bez problémů) našemu předteoretickému chápání možnosti a nutnosti. Také jsme naznačili, že řada, a dovoluji si tvrdit, že většina, modálních metafyziků dává za pravdu systémům, které neobsahují BF a NE. Nadále nás tedy budou zajímat argumenty, které mohou proponenti TIL poskytnout na podporu původního modelu.

Nejprve je ovšem nutné ukázat, že TIL původní model modalit v sobě skutečně obsahuje. Ze srovnání NPML a KML vyplývá, že ona odlišná pojetí

⁹ Linsky, Zalta, (1994).

modalit se ve skutečnosti liší v jediném momentu – charakteru univerza individuí. Zatímco NPML obsahuje jedině univerzum společně všem možným světům, což je v posledku důvodem logické platnosti BF a NE v tomto systému a problémů s nimi spjatými, v KML odpovídá každému možnému světu jiná množina individuí. Můžeme tedy usuzovat, že systémy, které pracují s jedinou doménou pro všechny možné světy, povedou ke stejné koncepci modalit, jako NPML.

V TIL jsou možné světy součástí primitivní ontologické báze, do které dále patří individua, časové okamžiky nebo reálná čísla a pravdivostní hodnoty. Jako takové se v rámci této koncepce nedefinují. Přesto v relevantní literatuře¹⁰ nalezneme předteoretické vysvětlení pojmu možného světa jako *maximální konzistentní množiny možných faktů*. Možný fakt je chápán jako *stav determinantu*, přičemž determinant je jakákoli funkce, která přiřazuje možným světům¹¹ a časovým okamžikům extenze nebo jejich třídy. Nás budou zajímat takové determinanty, které možným světům a časovým okamžikům přiřazují individua nebo jejich třídy, tedy *individuální úřady a vlastnosti individuí*. Vezměme si například úřad *prezident České republiky*. Tomuto úřadu může v daném možném světě buď odpovídat nějaké individuum, například Václav Havel, přičemž pak platí fakt, že *Václav Havel je prezident České republiky*. Alternativně může tento úřad zastávat například Petr Pithart. Za těch okolností by platil fakt, že *Pithart je prezident České republiky*. Nebo tomuto úřadu nemusí odpovídat žádné individuum, a pak platí fakt, že *prezident České republiky neexistuje*. Ačkoli pouze jeden z těchto faktů aktuálně platí, všechny tři jsou *možné* v tom smyslu, že kterýkoli jeden z nich by platit mohl. Řekli jsme, že možné světy jsou *maximální množiny možných faktů*. Maximalita je dána tím, že pro každý determinant a každé individuum je dáno, zda toto individuum tento determinant v daném světě a čase exemplifikuje, nebo ne.¹² Mezi možnými fakty platí logické vztahy a ne všechny fakty jsou slučitelné. Budeme-li předpokládat, že máme k dispozici pouze dvě individua – Havel a Pithart – a úřad *být prezidentem*

¹⁰ Tichý (1988), str. 177-186; Materna (1998), kap. 2.3.

¹¹ Definiční kruh, do kterého jsme se v této větě dostali, je pouze zdánlivý; možné světy jsou v TIL primitivní pojmy; nejsou *definovány* pomocí možných faktů a tyto pomocí funkce z možných světů do extenzí, jde pouze o předteoretické vysvětlení.

¹² Důležité upřesnění maximality poskytuje Svoboda (2000). Říká, že ne o každé kombinaci determinantu s individuem je možné tvrdit jednu nebo druhou možnost. Neplatí například, že Mount Everest je nečitelný, ani že je čitelný. Tyto dvě vlastnosti presuponují vlastnost *být text*. Protože Mt. Everest nemá tuto vlastnost, nemá smysl o něm vypovídat ani jednu výše uvedenou. My zde budeme pracovat bez tohoto upřesnění s vědomím jistého zjednodušení.

ČR, pak mezi všemi možnými kombinacemi dostaneme některé množiny faktů, které nejsou realizovatelné. Například {Havel je prezident ČR a Pithart je prezident ČR} nepředstavuje možný svět, neboť úřad prezidenta ČR zastávají dvě osoby najednou. Tedy když vezmeme všechny maximální logicky konzistentní kombinace determinantů s individuí, dostaneme množinu možných světů. Proponenti TIL explicitně uvádí, že třída individuí, jejichž kombinacemi s determinanty jsou dány všechny možné světy, je dána *a priori*.¹³ Máme předpokládat, že je k dispozici nekonečné množství individuí a nekonečné množství determinantů. Výsledkem vhodných kombinací prvků těchto dvou tříd je pak množina možných světů. Uveďme si příkladem jeden model určitého výseku množiny možných světů pro jednu vlastnost P a dvě individua i a j.

	w1	w2	w3	w4	...
i	Pi	Pi	~Pi	~Pi	
j	Pi	~Pi	Pi	~Pi	
⋮					

Z tohoto modelu je zřejmé, že individua i a j se nachází v každém možném světě. V tomto výseku, který reprezentuje všechny vlastnosti množiny možných světů relativně ke dvěma individuí a jedné vlastnosti individuí, není možné, aby se například ve w3 individuum j nenacházelo. V každém světě se toto individuum vyskytuje a platí o něm, že v tomto světě má nebo nemá vlastnost P, protože možné světy jsou kombinatoricky vystavěny z individuí a determinantů.

Je zřejmé, že při takovém pojetí možných světů, jsou proponenti TIL vázáni ke stejnému modelu modalit jako NPML. U té jsme také zjistili, že není logicky možné, aby některé individuum, popřípadě vlastnost, v některém možném světě chyběly. Hranice možnosti jsou zde přesně vymezeny počtem individuí a vlastností a jejich maximálními konzistentními kombinacemi. Tento model má jistou výhodu: je velmi jednoduchý a přehledný. Ovšem ukázalo se, že je neslučitelný s naším běžným způsobem uvažování o modalitě a proto nemůže být jeho adekvátním obrazem. Alternativní, aktualistické koncepcí s proměnlivými univerzy, jsou mnohem složitější a vyžadují mnohem větší teoretický aparát pro explikaci modalit. Ovšem na druhou stranu, celý tento aparát vytváří ve snaze uspokojit naše předteoretické chápání možnosti a nutnosti.

¹³ Materna (1998), kap. 2.3.

Na modelu, který poskytuje NPML jsme viděli, které modální intuice jsou v něm díky konstantnímu univerzu individuí porušeny; šlo zejména o skutečnosti, že tento model je vázán k nutné existenci všech objektů a zároveň neposkytuje možnost existence objektu odlišného od všech aktuálních objektů. Z pouhé skutečnosti, že TIL akceptuje konstantní univerzum pro všechny možné světy, vyplývá, že také má tyto kontroverzní důsledky.¹⁴ Není možné vinit proponenty TIL z toho, že by nezaregistrovali několikaletý vývoj modální metafyziky směrem od systémů s konstantním univerzem k systémům s propracovaným aparátlem obsahujícím proměnlivá univerza. Ve skutečnosti P. Tichý i P. Materna zastávají a obhajují svůj systém zcela záměrně: domnívají se totiž, že jednak systémy s proměnlivým univerzem vedou k nepřekonatelným problémům¹⁵, a potom že všechny problémy, na které poukazují oponenti konstantního univerza, jsou založeny na nepochopení jistých základních otázek. Podle proponentů TIL se všechny intuice, které jsme citovali na podporu proměnlivých doměn možných světů, dají uspokojivě vysvětlit v rámci koncepce s konstantní doménou.

V. Řešení BF a NE v duchu TIL

Nejprve se tedy zaměříme na to, jakým způsobem odpovídá TIL na námítky, které jsme vznesli vůči *Barcan formulí* a *nutné existenci*. Na konci sekce II., kde jsem kritizoval NE, jsem uvedl myšlenku, že pokud je modální logika o každodenních předmětech, jako je hrnek na mém stole nebo kámen, pak systémy obsahující NE vedou ke skutečně absurditě, že totiž můj hrnek nemohl neexistovat, že jde o nutně existující objekt, což je v rozporu se všední zkušeností o tom, že předměty vznikají a zanikají. První krok, který zastánci TIL činí, aby odvrátili tento absurdní důsledek je, že popírou, že modální tvrzení (a vůbec jakákoli tvrzení) jsou o každodenních předmětech. V tomto smyslu si lze vyložit koncepci *individuového nudismu* TIL.

Individuový nudismus je tvrzení, že individua jsou v *jistém smyslu* bez vlastností. Běžné předměty chápeme většinou jako jisté celky, které vykazují určité vlastnosti. Tyto vlastnosti jsou do jisté míry podstatné pro to, co daný

¹⁴ Je třeba upozornit na to, že proponenti TIL by nepřijali způsob formulace BF a NE. Tyto jsou formulovány v jazyce predikátové modální logiky, zatímco TIL je osobitý systém, který vyvinuli P. Tichý a P. Materna k zachycení významu výrazů přirozeného jazyka. Nám však nejde o to, jakým jazykem onu skutečnost vyjádříme, ale o skutečnost samotnou; v TIL také platí, že jestliže by mohl existovat nějaký objekt s nějakou vlastností, pak existuje objekt, který by mohl mít tuto vlastnost. Také dále platí, že pro každý objekt existuje v každém možném světě objekt, se kterým je identický. To jsou metafyzická fakta nezávislá na způsobu, jak je formalizujeme.

¹⁵ Například jde o otázku esencialismu, viz Tichý (1988), str. 185-186.

předmět je, a to minimálně tak podstatně, že při ztrátě části těchto vlastností považujeme za oprávněné tvrdit, že daný předmět zanikl, popřípadě se změnil v jiný předmět. Individuový nudismus vychází naopak z myšlenky, že to, co nějaký předmět je, nemůže záviset na jeho vlastnostech. Pokud totiž vypovídáme o nějakém předmětu nějakou vlastnost, potom musíme předem vědět, o který předmět jde, jinak bychom nevěděli, o čem mluvíme. To ale nejde zjistit empiricky, neboť empirie pouze kategorizuje předměty podle vlastností. Identitu předmětu nelze určit empiricky, je dána *a priori*.¹⁶ Individua jsou nahá, neboť každou netriviální vlastnost, kterou exemplifikují, mají nahodile. P. Tichý říká:

„Jednotlivina (individuum pozn. autora) je entita, která vstupuje do vztáhu exemplifikácie s vlastnosťami, ktoré jej náhodou prislúchajú, ale ona sama zostáva odlišná od každej vlastnosti a od každej množiny vlastností. Nie je holá v tom zmysle, že nemá vlastnosti, ale preto, lebo pre každú netriviálnu vlastnosť P, ktorá náhodou má, platí, že by ju mohla nemať a predsa byť tou istou vecou.“¹⁷

P. Materna chápe individua jako „jednoduché materiální entity, které nemají žádnou netriviální vlastnost nutně.“¹⁸ V. Svoboda se naopak domnívá, že nahá individua je nejvhodnější chápat jako „nahé substráty“ nebo „metafyzické háčky“, na kterých visí vlastnosti.¹⁹ Pro naše potřeby bude nezbytné rozlišit dva pojmy. Pojem *individuum* budeme používat právě pro takový metafyzický substrát, tedy pro entitu, která má všechny netriviální vlastnosti nahodile. Pro entitu, která se skládá z individua a nahodilých vlastností budeme používat pojem *předmět*.²⁰

Po tomto rozlišení je zřejmé, kam směřuje tvrzení, že modální výroky nejsou v TIL o běžných předmětech. Jsou totiž o *individui*ch. Skutečně, zatímco v NPML se univerzum skládá z předmětů, v TIL jde o univerzum *individui*. A to má zásadní dopad na metafyzické důsledky TIL. Z NPML díky NE vyplývá, že například nějaký kámen existuje nutně. Ale to jen proto, že individua jsou v NPML chápány jako předměty, tedy se všemi svými vlastnostmi. Jen tím vznikají ona absurdní tvrzení. Ovšem z teorie TIL nevyplývá, že tento *kámen* existuje nutně. Vyplývá z ní pouze, že to *individuum*, které je nahodile tímto kamenem, existuje nutně. Ale kámen sám jako

¹⁶ Verzi tohoto argumentu uvádí Materna (1998), kap. 2.3.

¹⁷ Tichý (1994), str. 36.

¹⁸ Materna (1998), kap. 2.3.

¹⁹ Svoboda (2000), str. 22.

²⁰ Toto rozlišení odpovídá po řadě anglickému „thin particular“ a „thick particular“.

předmět existuje nahodile: individua mají všechny netriviální vlastnosti nahodile, tudíž dané individuum je tímto kamenem pouze nahodile. Tím ovšem NE přestává být v rozporu s našimi intuicemi. Proč byla NE shledána neintuitivní? Argumenty, které jsem proti ní použil, se týkaly problematičnosti toho, že nějaké věci, se kterými se dnes a denně setkáváme a o kterých máme empirickou evidenci, že vznikají a zanikají, jsou v NE prohlášeny za nutné objekty. S takovým argumentem může TIL klidně souhlasit. Objekty, se kterými běžně v čase a prostoru interagujeme, jsou totiž pouze empirické objekty. A empirické objekty jsou pouze předměty. A ty mají v TIL nahodilý status. Jsou to naopak individua, která jsou nutná, ale jejich nutný status není na obtíž, protože se jich netýkají naše intuice: ty mají veskrze epistemickou povahu, jsou jen o empirických předmětech.

Zcela analogicky je možné argumentovat, že TIL uspokojuje naše intuice ohledně problematické BF. Ta tvrdí, že pro každý možný objekt, existuje nějaký objekt, který by jim mohl být. Například jestliže platí, že by mohl existovat Pegas, pak aktuálně existuje nějaký objekt, například nějaký aktuální kůň, který je *potenciálně Pegas*. Ve výše uvedených příkladech jsem se pozastavoval nad tím, zda je vůbec myslitelné, že některý aktuální objekt býval mohl být mojí potenciální sestrou nebo potenciálním výskytem výrazu „Tato myšlenka“. Moje váhavá až záporná odpověď byla determinována tím, že jsem uvažoval, zda některý empirický předmět, jako třeba můj hrnek na čaj, nebo můj bratr, bývali mohli být těmito potenciálními předměty. Víme, že NPML musí na tyto kontroverzní otázky odpovědět kladně, neboť obsahuje BF, která všechny možné objekty redukuje na aktuální objekty. Z rozlišení mezi předmětem a individuem ale plyne, že TIL má k dispozici nástroje, jak reformulovat BF tak, aby nebyla v rozporu s intuicí. Pokud budeme chápat BF jako tvrzení o individui, pak říká, že jestliže je možné, aby existovalo nějaké individuum s vlastností F, pak je možné, že nějaké aktuální individuum, potenciálně exemplifikuje F. Z toho, jak je definováno individuum, tedy jako entita, která má každou netriviální vlastnost nahodile, plyne, že kterékoli aktuální individuum by mohlo být potenciálně F. A protože individua jsou neempirické objekty, pak tato skutečnost není v rozporu s intuicí. Tato se týká empirických předmětů a o těch TIL přece netvrdí, že by libovolně mohly měnit své vlastnosti: BF musí být v TIL chápána jako výpověď o individui.

Abych shrnul poznatky z tohoto oddílu: NPML hovoří o každodenních předmětech, které běžně empiricky poznáváme. Proto se zdráháme přijmout důsledky *Barcan formule* a *nutné existence*. TIL zbavuje entity, o kterých hovoříme, jakéhokoli empirického charakteru, takže se jich naše intuice

netýkají a platnost BF a NE není problematická. Empirické předměty, tedy individua plus vlastnosti, jsou i podle TIL nahodilé a jejich počet a identita se v možných světech různí. To potvrzuje i P. Tichý:

„Myšlenka proměnlivého univerza diskurzu je důsledkem nerozlišování dvou odlišných kategorií objektů: individuí a individuových determinantů. Individua se nerozdělují na existující a neexistující. Nejsou žádná individua, o kterých by bylo pravdivé tvrzení, že taková individua nejsou. Determinanty, na druhé straně, se rozdělují do dvou důležitých tříd: třída těch, které nabývají jako hodnotu individuum, a ty, které ne. Například determinant *autor Waverley* patří do první třídy, zatímco determinant *okřídlený kůň* do třídy druhé. Je to právě toto rozdělení, které se mění svět od světa. Ve světě, kde *Waverley* zůstane nenapsán, ale právě jeden kůň má křídla, se věci mají naopak. Třída individuí (a také třída objektů jakéhokoli jiného typu) zůstává stejná.“²¹

Celou debatu výstižně hodnotí také V. Svoboda: „.... Ale pokud jsou individua nahá, pak se nezdá, že bychom mohli něco získat přijetím možných světů s různými třídami individuí.“²²

VI. Námitky 1 – vlastní jména

Přesto si dovoluji tvrdit, že přijetím proměnlivého univerza při zachování individuálního nudismu můžeme získat. Je totiž možné zamezit jistým kontroverzním důsledkům, které z teorie TIL vyplývají. Zprv je možné argumentovat, že by mohly existovat metafyzicky obsažnější či méně obsažné možné světy.²³ To by znamenalo, že takové možné světy jsou vybudovány z menšího či většího množství materiálu, tedy individuí a vlastností a relací. Nejde nám tedy již o množství předmětů, ale metafyzického materiálu. S touto myšlenkou je TIL i přes rozlišení mezi determinanty a individuí stále v rozporu, neboť obě třídy jsou dány *a priori*. Na druhou stranu myšlenka metafyzicky obsažnějších či méně obsažných světů nemá bez pořádného argumentu velkou hodnotu, neboť naše intuice ohledně velikosti světů stěží sahají dále než k obyčejným předmětům. Proto tento argument nemůže být rozhodující.

Nicméně v TIL samotné je obsažena jistá díleč teorie, která má v kombinaci s koncepcí konstantního univerza poměrně fatální důsledky. Jde o teorii

²¹ Tichý (1988), str. 182-3.

²² Svoboda (2000), str. 22.

²³ Teorii modaloty, ve které jsou jak individua, tak univerzálie (!) nahodilé objekty, vytváří Armstrong (1989).

vlastních jmen, podle které to, co pojmenováváme vlastními jmény přirozeného jazyka nejsou předměty, ale individua.²⁴ A tato myšlenka nás přivádí zpět k problémům. Běžně se nedomníváme, že objekty, které označujeme vlastními jmény, mají status nutných objektů. Až mi zemře můj pes Alik, budu sice jméno *Alik* dále používat, ale nikoli pro označení skutečného objektu, nýbrž pro označení *minulého* objektu. Budu srozuměn s tím, že žádný Alik už není. Ovšem v koncepci TIL platí, že i po zániku Venuše či smrti Billa Clintona, budou existovat objekty, které budou odpovídat těmto jménům. Ale nejen to – také před vznikem Venuše a narozením Billa Clintona tato jména již označovala individua. A dále že ve světech, kde zřetelně nikdo nemá vlastnosti jako nám blízká planeta či náš oblíbený prezident (a tedy bychom řekli, že tyto entity zde neexistují), tato jména přesto označují objekty. V předchozích odstavcích jsme viděli, jak dokázala TIL pro jisté typy výrazů, zejména určité deskripce, interpretovat problematické BF a NE tak, aby tyto formule neměly problematické důsledky. Tyto výrazy totiž označují intenzionální objekty, determinanty, takže nutná existence individui již není v rozporu s našimi modálními intuicemi. Všechny důsledky BF a zejména NE se ovšem vrací zadními vrátky zpět v případě vlastních jmen. A v tom vidím problém.

Vidím také dva možné kroky, jak na tento problém reagovat. Máme zde jisté napětí mezi teorií vlastních jmen a teorií konstantního univerza. První, a mně bližší, krok je odmítnutí teorie konstantního univerza při zachování teorie vlastních jmen. Tento krok ovšem proponenti TIL zřetelně nezamýšlejí učinit. Druhý krok je odmítnutí teorie vlastních jmen při zachování konstantního univerza individui. Jistou možností je prohlásit, že vlastní jména ve skutečnosti označují (stejně jako určité deskripce) ve všech kontextech *individuální úřady*. V TIL jsou individuální úřady definovány jako funkce z možných světů do chronologií individui. Zároveň se předpokládá, že s každým individuálním úřadem je analyticky spojena množina vlastnosti, tzv. *rekvizit*, které jsou nutnou a společně postačující podmínkou na každé individuum, které daný úřad zastává. Jde tedy o jakousi esenci individuálního úřadu²⁵ Navrhovanou možností je, že by vlastní jména označovala takové

²⁴ Zde je nutno podotknout, že P. Materna otečeně odmítá k problematice vlastních jmen zaujmout jednoznačné postavení. Přesto v relevantní literatuře i na přednáškách jsou vlastní jména analyzována jako výrazy, které přímo označují objekty typu *iona*, tedy individua. Často následuje upozornění, že jde pouze o zjednodušení. Ovšem protože chybí upřesnění tohoto zjednodušení, nezbyvá nám, než se držet faktů.

²⁵ P. Tichý uvádí tento příklad. „Ak použijeme prílehlavý výraz Gilberta Ryla, môžeme povedať, že *moje hodinky* [tedy individuální úřad *moje hodinky*, pozn. autora] sú idiosynkratickou

individuální úřady, přičemž množina vlastností daného individua by tvořila množinu rekvizit patřičného individuálního úřadu. Tato možnost se může opírat o přesvědčení, že pro to, o který objekt se jedná, je rozhodující, jaké vlastnosti exemplifikuje. Každý objekt má jisté vlastnosti a koná jisté skutky a souhrn těchto vlastností a skutků je podle této navrhované koncepce nutnou a postačující podmínkou identity tohoto objektu. Takže například na Clintonovi nás nezajímá jeho numerická identita, ale vnímáme jej spíše prostřednictvím jeho vlastností a skutků. Takto vlastní jméno „Clinton“ neoznačuje nahé individuum, ale individuální úřad, jehož rekvizitami jsou Clintonovy vlastnosti. Tento úřad pak v různých možných světech a časových okamžicích nabývá jako hodnoty ta individua, která v těchto světech a časech splňují tyto charakteristiky.

Přijetí této koncepce může uspokojit intuici o nahodilosti referentů vlastních jmen, protože individuální úřady jsou v některých možných světech a časových okamžicích zastávány zatímco v jiných ne. Ovšem i kdyby tento krok proponenti TIL chtěli učinit, bylo by nutno objasnit další problémy s ním spojené. Prvním problémem je určit, které vlastnosti by tvořily esenci daného individuálního úřadu označeného vlastním jménem. U individuálních úřadů, které označují určitě deskripce, je věc o to snadnější, že tyto deskripce přirozeně implikují jisté vlastnosti. Například z popisu *okřídlený kůň* je zřejmé, že úřad, který je tímto popisem označen, bude mít alespoň tyto dvě rekvizity: *mít křídla*, *být kůň*. Jak si ale poradit s individuálním úřadem, který označuje jméno *Bill Clinton*? Protože toto jméno přirozeně neimplikuje žádné vlastnosti (kromě vlastnosti *být Bill Clinton*, k tomu viz níže), není zřejmé, jaké by měl takový úřad mít rekvizity. Nabízí se řada možností: a) všechny vlastnosti, b) privilegovanou podmnožinu vlastností, c) jednu speciální vlastnost.

Podle možnosti a) do množiny rekvizit takového úřadu zahrneme bez výjimky všechny vlastnosti, které Clinton má. To by vedlo k přijetí jakési varianty leibnizovské ontologie a všech problémů s ní spjatých: pokud by jména označovala takto chápané individuální úřady, potom by všechna tvrzení obsahující vlastní jméno *Bill Clinton* byla nutně pravdivá. Například by toto jméno označovalo úřad s následující množinou rekvizit $\{P_1, \dots, P_n, \text{mít modré oči}\}$. Potom tvrzení, že Bill Clinton má modré oči, by ve skutečnosti znamenalo, že nositel individuálního úřadu s rekvizitami $\{P_1, \dots, P_n, \text{mít modré oči}\}$ má vlastnost *mít modré oči*. A to je triviální a nutně pravdivé

povahou...V tejto povahe sú zahrnuté rozličné črty, ako napr. byť prístrojom na meranie času, patriť mi atď. O hmotnom telese, ktoré má alebo exemplifikuje... tieto črty, môžeme povedať, že stelesňuje túto povahu, túto rolu, že stelesňuje moje hodinky.“ Tichý (1994), str. 31.

tvrzení. Ovšem na první pohled se zdá, že na této skutečnosti není nic nutného.

Alternativa b) nabízí možnost zachovat nahodilý charakter řady tvrzení. Určí se nějaká privilegovaná podtřída Clintonových vlastností, které se prohlásí za rekvizity daného úřadu a jejichž připsání bude mít povahu nutných tvrzení, a ostatní predikace budou nahodilé. Problém je samozřejmě v tom, které vlastnosti dostanou to privilegium. Úkol zastánců této alternativy je totožný s úkolem individuálních esencionalistů: rozhodnout, které vlastnosti jsou pro dané individuum esenciální. Proponenti TIL patrně nebudou protestovat proti tvrzení, že takový úkol je velmi obtížný.

Hojně zastávaná alternativa c) představuje různé pokusy fixovat význam vlastního jména pomocí popisu obsahujícího toto jméno. Tak například je možné tvrdit, že význam jména Clinton je vlastnost *být Clinton* nebo *být identický s Clintonem* nebo *Clintonovat*.²⁶ Pro naši rekonstrukci je použitelná taková koncepce, podle které jméno *Clinton* označuje individuální úřad s jedinou rekvizitou – vlastností *být Clinton*. Bohužel tato koncepce je bezcenná. Každá taková koncepce vlastních jmen, ať už má sloužit k jakémukoli účelu, bude totiž předpokládat existenci a identifikaci individuí, o jejichž jména se jedná. Je zřejmé, že nikdo nemůže chápat vlastnost *být Clinton* (samozřejmě za předpokladu že jde o jednoduchou, na základnější vlastnosti neredukovatelnou, vlastnost), pokud neví, kdo nebo co Clinton je. Dokonce je otázkou, zda by mělo smysl hovořit o existenci takové vlastnosti, v případě, že by Clinton neexistoval.²⁷ To lze ukázat na příkladu negativních existenčních tvrzení. Je známo, že například věta *Platón neexistuje*, je-li výraz *Platón* použit jako jméno individua, představuje logicky sporné tvrzení. Otázka je, zda nám analýza jména *Platón* pomocí vlastnosti *být Platón* nějak pomůže tento paradox odstranit. Po patřičném nahrazení dostaneme tvrzení *Nikdo není nositel vlastnosti být Platón*. Ale takové tvrzení nelze pochopit, pokud není jasné, o kterou vlastnost jde. A zdá se že jediná možnost, jak ji definovat, je poukázat na to, že to je ta jediná vlastnost, kterou má Platón a nikdo jiný nutně. Ale to předpokládá, že vím, které individuum je Platón. Jestliže však takové vlastnosti předpokládají epistemologicky a snad i ontologicky své nositele, pak je jejich užití pro analýzu zbytečné.

Je nutno uzavřít, že nastíněná možnost proponentů TIL považovat individuální úřady za denotáty také vlastních jmen, vede také k problémům.

²⁶ Poslední alternativu zastával především Quine, viz Quine (1948).

²⁷ Tuto otázku podrobně diskutují Pollock (1985) a Fine (1985).

Shrme si nyní díleč poznatek z několika posledních odstavců. Přestože se TIL daří interpretovat problematické BF a NE pro určité deskripcce tak, že nejsou v rozporu s našimi intuicemi, nepodařilo se jí vyhnout problémům v případě vlastních jmen. Kvůli tomu, že TIL obsahuje tzv. nálepkovou teorii vlastních jmen, je stále vázána k problematickým důsledkům NE. Jestliže jsou vlastní jména nálepky na individua a univerzum individuí je konstantní, vyplývá z toho, že každé vlastní jméno označuje v každém možném světě nějaké individuum. Tím je TIL v rozporu s intuicí, že referenty vlastních jmen jsou nahodile a dočasně existující objekty. Ukázali jsme, že aby tuto intuici mohla uspokojit, bylo by nutné odmítnout buď teorii vlastních jmen, což by vedlo k dalším obtížím, nebo konstantní univerzum.

VI. Existence

Na konci sekce IV. bylo uvedeno, že koncepce modalit s proměnlivým univerzem vznikají podle proponentů TIL na základě nepochopení jistých základních otázek. Tou stěžejní je otázka povahy existence. Viděli jsme, že v kripkovském modelu jsou jednotlivým možným světům přiřazeny množiny objektů, které se mohou vzájemně lišit svými prvky. Každá množina obsahuje jako prvky právě ty objekty, které v daném možném světě existují. Z takového pojetí vyplývá, že dané individuum může v některých možných světech existovat, zatímco v jiných nikoli, a tedy dále že je nejen smysluplné, ale také informativní o individuu říci, že existuje. „Existovat“ je pak informativní predikát a existence nahodilá vlastnost individuí. Toto pojetí je v ostrém kontrastu s pojetím, které budu nazývat *ortodoxní* a které zastávají také proponenti TIL.

Ortodoxní pojetí vychází z pozorování, že pokud je existence vlastnost individuí, pak není možné tuto vlastnost individuu připsat, aniž bychom se dopustili triviálního tvrzení, a není možné existenci individuu upřít, aniž bychom se dopustili kontradikce. Protože však existenci běžně připsujeme a upíráme a zároveň se nedopouštíme ani tautologií ani kontradikcí, je nutno odmítnout předpoklad, že existence je vlastnost individuí, a hledat pro tento výraz jinou interpretaci. Celý problém lze vykreslit pomocí pojmu *existenčního testu*, který zavádí Tichý.²⁸ Jestliže má nějaký objekt nějakou vlastnost nutně, jako například číslo 3 má nutně vlastnost *být větší než číslo 2*, pak je připsání této vlastnosti tomuto číslu apriorní záležitost. Pokud ovšem objektu připsujeme nahodilou vlastnost, jako například Clintonovi vlastnost *mít modré oči*, pak je nutně podniknout empirický test, který by prokázal, zda je

²⁸ Tichý (1988), str. 182.

naše připsání pravdivé. Je-li existence nahodilá vlastnost, pak musí existovat test, který určí o každém daném objektu, zda tuto vlastnost má, či nikoli. Ovšem jak můžeme reálné objekty podrobit takovému testu? Pokud chceme dané individuuum zkoumat, zda existuje, je nutné jej nejprve identifikovat. Ale jakmile jsme toto individuuum identifikovali, pak je zcela zbytečné jej dále testovat na existenci, neboť je zřejmé, že tuto podmínku splňuje. Naopak pokud dané individuuum neexistuje, pak jej existenčnímu testu od samého začátku nelze podrobit, protože prostě není k dispozici. Z toho vyplývá, že žádné individuuum tento test nemůže nesplnit. Každé individuuum jej triviálně splňuje. Proto také jakékoli upření existence individuua nemůže dávat dobrý smysl. Buď skutečně máme k dispozici individuuum, a potom, protože toto triviálně splňuje existenci, je sporné mu existenci upřít, nebo individuuum k dispozici nemáme a upřít existenci není čemu. Protože existence nesplňuje požadavky empirického testu, nemůže jít o empirickou vlastnost. Musí jít tedy o vlastnost neempirickou, apriorní. To je ovšem v rozporu s každodenní jazykovou zkušeností, kdy používáme informativní existenční tvrzení. Proto příznivci ortodoxního pojetí vyvozují, že jediný možný způsob jak konstruovat empirickou existenci je jako vlastnost druhého řádu.

Než přikročíme k jádru ortodoxní analýzy existenčních tvrzení, dovolím si několik poznámek. Zprvė se domnívám, že celý existenční test ukazuje na jedinou skutečnost – nikoli že existence nemůže v žádném případě být vlastnost individuui, ale pouze že pokud je to vlastnost individuui, pak je zcela *univerzální*, tedy exemplifikuje ji každé individuuum v univerzu. Není vůbec zřejmé, proč bychom jen na základě této univerzality měli zpochybnit její status jakožto vlastnosti individuui, zvláště když tutéž strategii neuplatňujeme na jiné univerzální vlastnosti, jako je *sebeidentita*, *náležitost do třídy* nebo vlastnost *být horevný jestliže červený*. Domnívám se, že filozoficky poctivější přístup je uznat, že existence je univerzální vlastnost individuui a že v informativních existenčních výrociích se jedná o zcela jinou vlastnost, například exemplifikaci. Pak by bylo možné tvrdit, že výraz „existuje“, je víceznačný a označuje dva neredukovatelné pojmy.

Za druhé jsem přesvědčen, že zmíněná trivialita individuální existence v žádném případě neimplikuje tezi o konstantním univerzu. To je zřejmé, uvědomíme-li si, že nutnost, která se v připsání existence individuua objevuje, je nutnost *de dicto*, která zhruba řečeno vyjadřuje analytický vztah mezi dvěma pojmy: *pojem individua v sobě obsahuje pojem existence*. A tento vztah by platil, i kdyby univerzum bylo prázdné. Ovšem tyto námítky přesahují rámec této práce.

Vraťme se proto k ortodoxní analýze existenčních tvrzení. Podle tohoto pojetí když tvrdíme *Tādž Mahál existuje*, pak ve skutečnosti máme na mysli, že určitá vlastnost má alespoň jednu instanci. Nejde však o individuální vlastnost existence, neboť žádná taková vlastnost podle ortodoxního pojetí není, ale o nějakou vlastnost, kterou se objekt existenčního tvrzení vyznačuje, a kterou je třeba do logické formy takového existenčního výroku vsadit. Navíc musí jít o jedinečnou vlastnost, kterou nemohou splňovat dvě individua najednou. V případě našeho výroku by šlo například o konjunktivní vlastnost *být císařská pevnost a mauzoleum u indické Ágry*. Celý výrok by pak jednoduše znamenal, že vlastnost *být císařská pevnost a mauzoleum u indické Ágry* má alespoň jednu instanci. Na rozdíl od naivního pohledu na věc, při této analýze nevstupuje do pravdivostních podmínek žádné konkrétní individuum, ale pouze vlastnost, které přisuzujeme jinou vlastnost – vlastnost druhého řádu *mít instance*. Existenční výroky pak mají následující formu: $\exists xFx$, kde F je relevantní jedinečná vlastnost. Jedině tímto krokem lze podle příznivců ortodoxního pojetí zachovat smysluplnost existenčních výroků přirozeného jazyka. To je náčrt ortodoxního pojetí v obecné rovině.

Konkrétně v TIL mají singulární existenční tvrzení následující podobu. Pokud je v subjektu existenčního tvrzení určitá deskripce, jako v případě věty „Anglická královna existuje“, potom tento subjekt označuje individuální úřad. Pokud je v subjektu vlastní jméno, jako ve větě „Aristoteles existoval“, pak i zde subjekt označuje individuální úřad (!), přestože jde o vlastní jméno a přestože vlastní jména v běžných kontextech označují individua. Zastánci TIL totiž tvrdí, že existenčním tvrzením lze dát dobrý smysl jen potud, pokud je interpretujeme jako vypovídající o tom, že jisté vlastnosti či charakteristicky či skutky jsou exemplifikovány. Takže singulární existenční tvrzení jsou vždy o nějakém individuálním úřadu. A tvrdit, že *Tādž Mahál existuje*, znamená, že individuální úřad, který je označen jménem *Tādž Mahál*, má v daném možném světě a časovém okamžiku nějaké individuum jako svou extenzi:

$$\lambda w \lambda t [\exists \lambda x [^{\circ} = x \text{ } ^{\circ} T_{w,t}]]$$

(T označuje patřičný individuální úřad, který *Tādž Mahál* zastává; $T_{w,t}$ je tento úřad aplikovaný na možný svět a časový okamžik, tedy individuum; $[^{\circ} = x \text{ } ^{\circ} T_{w,t}]$ je aplikace identity na individua – jedno, které je extenzí T v daném světě a čase, a druhé, které je hodnotou proměnné x v dané valuaci. $\lambda x [^{\circ} = x \text{ } ^{\circ} T_{w,t}]$ pak konstruuje třídu individuí – těch, která splňují T v daném světě a čase; $[\exists \lambda x [^{\circ} = x \text{ } ^{\circ} T_{w,t}]]$ aplikuje existenční kvantifikátor, který je chápán jako třída neprázdných tříd, na předchozí třídu – výsledkem je pravdivostní hodnota, podle toho, zda daná třída v jeho dosahu je neprázdná či nikoli; $\lambda w \lambda t$

pak tuto výslednou pravdivostní hodnotu relativizuje k možnému světu a času a výsledkem je propozice, která je pravdivá v těch světech a časech, ve kterých tvoří extenze "T neprázdnou třídu, tj. jinými slovy ve kterých je tento úřad obsazen.)

Vedle výše zmíněných problémů spojených se specifikací individuálního úřadu, který dané jméno označuje vede tato analýza k jednomu pozoruhodnému důsledku. Vidíme totiž, že pokud chceme tvrdit existenci nějakého objektu, je nutno mít po ruce nějaký individuální úřad, prostřednictvím kterého takové tvrzení můžeme provést. Ovšem nejde o jen tak některý úřad. Když chceme tvrdit či popírat existenci například René Descarta, pak úřad anglické královny nebo prezidenta USA nám při tomto tvrzení nebude nic platný. Potřebujeme tedy takový úřad, který Descartes zastává, tedy například úřad *autor Rozprav o metodě*. Analýza tohoto existenčního tvrzení má pak takový charakter, že tento patřičný úřad je obsazen. Tato strategie naznačuje, že *aby o nějakém objektu mohlo být smysluplně řečeno, že existuje, musí zastávat alespoň jeden individuální úřad*. A protože existenční tvrzení můžeme vyslovit o libovolném objektu, platí, že všechny objekty univerza musí zastávat alespoň jeden individuální úřad.

VII. Námítky 2 – nekompatibilita ortodoxního pojetí existence s individuálním nudismem

Bohužel je možné ukázat, že TIL si takovou analýzu existence nemůže dovolit, neboť ve spojení s jistými vhodnými předpoklady je v rozporu s individuálním nudismem. Prvním předpokladem našeho argumentu je závěr předchozích úvah o ortodoxní analýze existenčních tvrzení: tato analýza může fungovat jen za předpokladu, že každé individuum exemplifikuje alespoň jednu jedinečnou vlastnost či individuální úřad. Viděli jsme, že existenční tvrzení mají tu formu, že připisují obsazenost vždy nějakému individuálnímu úřadu nebo extenzi nějaké jedinečné vlastnosti. Viděli jsme také, že jde vždy o nikoli libovolný úřad či vlastnost, ale takový, který dané individuum, jehož existenci chceme tvrdit, zastává. A obě tyto myšlenky vedou k závěru, že individuum musí zastávat alespoň jeden úřad či jedinečnou vlastnost.

Nyní se vraťme na okamžik k definici individuového nudismu. Byli jsme poučeni, že *individuum je nahě tehdy a jen tehdy, když má každou netriviální charakteristiku*²⁹ *nahodile*. Přepsáno do jazyka možných světů platí, že

²⁹ V této definici užívám pojem *charakteristika* tak, že obsahuje jak pojem *jedinečná vlastnost*, tak pojem *individuální úřad*. Důvod je, že kde tradiční sémantika hovoří o jedinečných vlastnostech, tam TIL používá pojem *individuální úřad*, a zahrnutí těchto pojmů pod jeden

individuum je nahě tehdy a jen tehdy, když pro každou netriviální charakteristiku, kterou dané individuum exemplifikuje, existuje alespoň jeden možný svět, ve kterém toto individuum tuto charakteristiku neexemplifikuje. Jestliže ale platí tento předpoklad, potom platí, že *existuje takový možný svět, ve kterém dané individuum neexemplifikuje žádnou netriviální charakteristiku*. Jde o jednoduchou úvahu: má-li daný objekt všechny netriviální charakteristiky nahodile, pak je nemusí mít vůbec. V některých možných světech tedy dané individuum exemplifikuje pouze triviální charakteristiky.

Co jsou triviální charakteristiky? Využijme zde definici P. Koláře: charakteristika je triviální tehdy a jen tehdy, když ji *všechna* individua *nutně* exemplifikují.⁵⁰ Skutečnost, že danou triviální charakteristiku mají *všechna* individua v univerzu, znemožňuje, aby mezi triviálními charakteristikami byli jakékoli jedinečné vlastnosti nebo individuální úřady – ty mohou být v daném světě exemplifikovány nejvýše jedním individuem. Nyní definujme:

Individuum *a* je *polonahě* tehdy a jen tehdy, když *a* neexemplifikuje žádnou jedinečnou charakteristiku.

Z ortodoxního pojetí existence pak vyplývá, že pojem polonahého individua je logicky sporný, neboť každé individuum v každém možném světě exemplifikuje alespoň jednu jedinečnou vlastnost či individuální úřad. Z individuálního nudismu naopak vyplývá, že pojem polonahého individua je logicky možný, neboť pro libovolné individuum existuje alespoň jeden možný svět, kde toto individuum exemplifikuje pouze triviální (tedy obecné) vlastnosti. Tedy ortodoxní analýza existence a individuální nudismus jsou nekompatibilní doktríny. Celý argument lze vyjádřit ještě v jiných pojmech. Ortodoxní analýza existence je možná jen za předpokladu, že používáme tzv. deskripční analýzu vlastních jmen, kdy smysl daného jména je analyticky spojen se smyslem nějaké jedinečné deskripce. Existenční tvrzení pak mají tu formu, že takové jedinečné charakteristice, kterou tato deskripce vyjadřuje, připsují nebo upírají nositele. Deskripční teorie vlastních jmen je ovšem v rozporu s individuálním nudismem, neboť to je právě tvrzení, že žádné individuum takovou jedinečnou charakteristiku nutně nezastává. Individua mají všechny netriviální charakteristiky nahodile. S žádnou konkrétní nejsou esenciálně spojeny. Tedy žádná taková charakteristika není k dispozici,

společný nám umožní vyjadřovat se k oběma koncepcím najednou. Tim nechci tvrdit, že oba pojmy znamenají totéž.

⁵⁰ S touto definicí pracuje Kolář (2000).

abychom ji užíli jako smysl daného vlastního jména, potažmo jako charakteristiku, které vystupuje v analýze existenčního tvrzení.

Je ovšem možné, že jsme dezinterpretovali doktrínu individuálního nudismu. Tichého definice přece předesílá, že individua *nejsou nahá v tom smyslu, že nemají žádné vlastnosti!* To by znamenalo, že ve skutečnosti vypadá definice individuového nudismu asi takto: individuum je nahé tehdy a jen tehdy, *jestliže exemplifikuje každou netriviální charakteristiku nahodile a zároveň v každém možném světě exemplifikuje alespoň jednu netriviální charakteristiku.* Z této definice nevyplývá, že individua mohou být zcela bez netriviálních charakteristik. Je velmi pravděpodobně, že v každém možném světě bude každé individuum exemplifikovat celou řadu zajímavých vlastností a zastávat řadu individuálních úřadů, přičemž žádná z těchto charakteristik nebude esenciální. Potom bude možné dostát definici individuálního nudismu a zároveň na takových vlastnostech a úřadech založit analýzu existenčních tvrzení. Nebude tedy docházet k výše uvedené nekompatibilitě.

Domnívám se, že ani tato zpřesněná definice individuálního nudismu nepřispěje nijak k možnosti sloučení této doktríny s ortodoxní analýzou existence. Tato totiž vyžaduje nejen aby dané individuum mělo v každém možném světě nějakou libovolnou netriviální charakteristiku, ale aby mělo alespoň jednu a tutéž netriviální charakteristiku v každém možném světě, tedy aby mělo *nějakou netriviální esenciální charakteristiku.* Proč? Prozkoumejme další příklad. Tvrzení *Sokrates neexistuje* (a také jeho negace) dává podle proponentů TIL dobrý smysl jen tehdy, když je nikoli o individuu, ale o nějaké charakteristice. Zkusme tedy dodat nějakou jedinečnou charakteristiku, kterou Sokrates exemplifikuje: *učitel Platóna.* Naše existenční tvrzení má pak podobu *Nic (nikdo) není učitel Platóna.* Je to správná analýza tohoto existenčního tvrzení? Aby byla, muselo by v každém možném světě, kde Sokrates neexistuje platit, že nikdo není učitel Platóna. A to bude možné jen v tom případě, že Sokrates je *nutně* učitel Platóna. Pokud tomu tak není, pak skutečnost, že v některém možném světě nemá Platón učitele, nemusí mít vůbec žádný dopad na to, zda tam Sokrates existuje, či ne. Tedy tato analýza je adekvátní jen v případě, že Sokrates má nutnou vlastnost *být učitelem Platóna.* To je ovšem v rozporu s individuálním nudismem ve své upřesněné podobě, podle kterého individua nemají žádné netriviální vlastnosti nutně, mají totiž nutně pouze vlastnost mít alespoň jednu netriviální vlastnost. Tedy v každém možném světě mají nějakou netriviální vlastnost, přičemž žádnou netriviální vlastnost nemají ve všech možných světech.

Opět je možné stručně tento spor vyjádřit tak, že ortodoxní analýza existence vyžaduje deskripční teorii vlastních jmen, což je teorie *esencialistická*. Individuální nudismus je ovšem teorie *anti-esencialistická*.

VIII. Závěr

V úvodní části jsem položil otázku, zda aktualita vyčerpává modalitu. Celá tato práce byla konstruována tak, aby dala na tuto otázku negativní odpověď. Obhajuji tezi, že není pravda, že vše, co aktuálně existuje, existuje ve všech možných světech. Obhajuji také tezi, že v některých možných světech existují objekty, které aktuálně neexistují. V prvních částech práce byla představena koncepce nejjednodušší predikátové modální logiky a bylo předvedeno, že tato koncepce je vázána k tomu, že aktuální objekty jsou právě všechny možné objekty a že modalita je determinována pouhou změnou vlastností aktuálních objektů. Tato koncepce byla napadena a nahrazena koncepcí alternativní – kripkovským modelem. Tento model a aktualistické modely, které na něj navázaly, jsou založeny na myšlence, že nejen vlastnosti objektů, ale také jejich množství je nahodilou záležitostí. Tento model byl shledán relativně intuitivní. Dále byla představena koncepce TIL, která se do jisté míry vrací k původnímu modelu s konstantním univerzem individuí. Ukázali jsme, že tato koncepce se vyrovnává s námitkami proti původnímu modelu velmi sofistikovaným krokem – rozšířením původní ontologie předmětů na dvousložkovou ontologii individuí a individuálních úřadů. Tento krok umožňuje TIL vysvětlit intuitivní nahodilost předmětů při zachování konstantního univerza individuí. Ukazuje se, že empiricky nezajímavá individua existují nutně, ovšem počet a charakter exemplifikovaných individuálních úřadů, tedy empirických předmětů, se svět od světa mění. Ovšem, jak jsme shledali, TIL zůstává uvězněna v problémech původního modelu díky koncepci vlastních jmen, podle které denotáty vlastních jmen jsou právě nutně existující individua. Ukázali jsme také, že alternativa, která se zastáncům TIL nabízí, tj. přijetí tzv. deskripční teorie vlastních jmen, vyžaduje specifikaci typu individuálních úřadů, které mají sloužit jako denotáty vlastních jmen. V další části jsme se zabývali argumentem TIL, podle kterého potřeba proměnlivých domén možných světů vzniká na základě nepochopení povahy existence. Existence totiž podle zastánců TIL (a jiných) nemůže být vlastností individuí. Přitom kripkovské modely jsou vázány právě k opačné tezi. V poslední části práce bylo předvedeno, že bezproblémové pojetí existence jako vlastnosti druhého řádu je bohužel nekonzistentní s individuálním nudismem, neboť předpokládá právě deskripční teorii vlastních jmen, která je pro svou esencialistickou povahu s individuálním nudismem v přímém rozporu. Pro tyto

problémy si nemohu být dostatečně jist, že se TIL podařilo prokázat vhodnost a intuitivnost modelu s konstantním univerzem individuí.¹¹

*Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně,
Bratří Mrštíků 1610, Staré město 602 03
Radim.belohrad@worldonline.cz*

LITERATURA

- ARMSTRONG, D. M. (1989): *A Combinatorial Theory of Possibility*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BARCAN MARCUS, R. (1961): Modalities and Intensional Languages. *Synthese*, XIII, 4.
- BARCAN MARCUS, R. (1985/6): Possibilia and Possible Worlds. *Grazer Philosophische Studien*, 25/26.
- BARCAN MARCUS, R. (1993): *Modalities*. New York: Oxford University Press.
- FINE, K. (1985): Plantinga on the Reduction of Possibilist Discourse. *Alvin Plantinga*, ed. Tomberlin, James a Peter van Inwagen, Dordrecht: Reidel.
- HINTIKKA, J. (1963): Modes of Modality. *Acta Philosophica Fennica*, 16.
- KOLÁŘ, P. (2000): Clothing Bare Individuals. *Topics in Conceptual Analysis and Modelling*, ed. Majer Ondřej, Praha, Filosofia.
- KRIPKE, S. (1963): Semantic Considerations of Modal Logic. *Acta Philosophica Fennica*, 16.
- LINSKY, B. – Zalta, E. (1994): In Defense of The Simplest Quantified Modal Logic. *Philosophical Perspectives*, 8, Logic and Language.
- MATERNA, P. (1998): *Concepts and Objects*. *Acta Philosophica Fennica*, 63, Helsinki: Societas Philosophica Fennica.
- MENZEL, C. (2000): Actualism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/>.
- POLLOCK, J. (1985): Plantinga on Possible Worlds. *Alvin Plantinga*, ed. Tomberlin, James a Peter van Inwagen, Dordrecht, Reidel.
- PRIOR, A. (1957): *Time and Modality*. Clarendon, Oxford.
- QUINE, W. V. O. (1948): On What There Is. *Review of Metaphysics*, 2.
- SVOBODA, V. (2000): Where Do All the Individuals Go? *Between Words and Worlds*, Praha: Filosofia, str. 21-33.
- TICHÝ, P. (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin and New York: de Gruyter.
- TICHÝ, P. (1994): Jednotliviny a ich rofy (III). *Organon F*, N.3.

¹¹ Také se mi zdá, byť tato myšlenka vyžaduje zpřesnění v samostatné stati, že TIL má díky modelu modalit s konstantním univerzem *possibilistické* důsledky, což je nejmarkantnější ve Svoboda (2000), kde jsou postulovány jednotliviny (individuals in limbo), které exemplifikují řadu netriviálních vlastností a přitom nemají empirickou povahu.